

УДК 929

DOI: 10.18524/2303–9914.2023.1(42).282246

В. М. Кадурін¹, канд. геол.-мін. наук, доцент**В. В. Янко¹**, док. геол.-мін. наук, професор**І. М. Наумко²**, член-кор. НАН України, док. геол. наук., професор**А. О. Кравчук¹**, канд. геол. наук, доцент**С. В. Кадурін¹**, канд. геол. наук, доцент**О. С. Дікол¹**, аспірантка¹Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Шампанський пров. 2, Одеса, 65058, Україна,

geology.onu@gmail.com

²Інститут геології і геохімії горючих копалин НАН України,

вул. Наукова 3-а, Львів, 79060, Україна

igggk@mail.lviv.ua, naumko@ukr.net

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ ОРЕСТА ІЛЛЯРОВИЧА МАТКОВСЬКОГО (17.11.1929–23.03.2023)

У статті висвітлюються життя та наукова спадщина видатного українського вченого Оresta Ілляровича Матковського, внесок та значення його робіт для розвитку наукового напрямку мінералогія України, одного із відкривачів більш як десяти мінералів, раніше не відомих в Україні та наукових розробок, що сприяли відкриттю двох родовищ золота в Українських Карпатах.

Ключові слова: бібліографія, мінералогія України, родовища золота, Українські Карпати.

Двадцять третього березня 2023 року з болем у серці вся освітньо-наукова спільнота України прийняла прикру звістку – відхід у вічність видатного українського вченого, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, багаторічного завідувача кафедри мінералогії і декана геологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, заслуженого професора ЛНУ імені Івана Франка, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, академіка АН вищої школи України, віце-президента Українського мінералогічного товариства і за сумісництвом керівника Львівського відділення, дійсного члена

і голови геологічної комісії Наукового товариства імені Шевченка.

Народився Оrest Матковський 17 листопада 1929 р. на Тернопільщині в с. Терпилівка Підволочиського району в селянській сім'ї середнього класу.

Батько активно працював у товаристві «Просвіта», за що в 1930-ті роки зазнав пацифікації від польської влади. У селі минуло Орестове дитинство, навчання в початковій школі та приватне навчання в час війни. Улітку 1945 р. під час чергової облави НКВС УРСР 16-річного Ореста арештували, побили й кинули в пивницю в сусідньому селі Клебанівка, а ввечері перевезли до тюрми в районний центр Нове Село. На щастя, батькам вдалося швидко повернути сина додому. З 1948 по 1953 рр. Орест Матковський навчався на геологічному факультеті ЛДУ імені Івана Франка. Успішно захистив дипломну роботу на тему: «Мінералогія маріуполітів балки Мазурової в Приазов'ї», отримав диплом з відзнакою та кваліфікацію геолога. У 1953 р. Орест одружився з випускницею філологічного факультету Ганною Сивою. Разом вони прожили понад 65 років, виховали трьох дітей – двох синів та доньку. На жаль, сини відійшли у вічність: Юрчик трагічно загинув у семирічному віці, Андрій передчасно помер напередодні свого 50-річчя, будучи вже відомим ученим і педагогом, доктором фізико-математичних наук, професором Львівської Політехніки.

Розпочинався науковий і творчий шлях Ореста Ілляровича з навчання в аспірантурі (1953–1956 рр.) за керівництва ректора університету, тоді ще членкореспондента АН УРСР, професора Євгена Лазаренка і захисту кандидатської дисертації на тему «Мінералогія Осницького комплексу Волині» (1957 р.), яку рекомендували для демонстрації на міжнародній виставці кращих наукових праць молодих вчених у Брюсселі. Докторську дисертацію на тему «Мінералогія и условия образования древних эндогенных комплексов Мармарошского массива (Восточные Карпаты)» він захистив 1975 р. Вчене звання доцента йому присвоїли 1962 р., професора – 1977 р. Багатогранною науковою діяльністю професора Ореста Матковського охоплено, насамперед, широке коло питань генетичної, регіональної, пошукової і прикладної мінералогії, типоморфізму мінералів родовищ корисних копалин України, зокрема в Українському щиті (камерні пегматити Коростенського Плутону, конгломерати Білосорочинської структури) та Українських Карпатах (манганові, золото-поліметалеві родовища й рудопрояви). У його полі зору постійно перебували й важливі проблеми загальномінералогічного плану: основні поняття, стан та перспективи розвитку мінералогії, мінералогічна кристалографія і типоморфізм мінералів, класифікація і термінологія окремих груп мінералів, взаємозв'язок конституції та властивостей мінералів. Він запропонував визначення таких дискусійних понять мінералогії як «акцесорний мінерал», «мінеральний вид» та «різновид» тощо. Оригінальними стали підходи до кількісної оцінки термодинамічних параметрів окремих фацій метаморфізму поєднанням методів вивчення флюїдних включень у мінералах та за різними мінералогічними термометрами і барометрами, а також до відтворення генетичних особливостей процесів мінералогенезу методами комп'ютерного моделювання. Значну увагу він приділяв творчості видатних учених сучасності: В. Вернадського, М. Белова, Є. Лазаренка, О. Поваренних, В. Соболева, Д. Григор'єва, І. Шафрановського,

галицького природодослідника І. Верхратського, так само, як аналізові історії розвитку мінералогії і кристалографії в Україні, геологічних наук, та особливо мінералогії, зокрема у Львівському університеті.

Все це відображено в його наукових працях, яких понад 570 (16 монографій, 3 підручники, 2 навчальні посібники, 4 курси лекцій, 2 словники, 3 довідково-інформаційних і 2 літературно-публіцистичні видання, сотні статей з мінералогії і суміжних наук, багато з яких опубліковано за кордоном, низка рецензій, нарисів з історії науки), та у 16 наукових і науково-виробничих звітах.

Серед найзначніших з них: «Акцессорные минералы гранитоидов осницкого комплекса Волини» (1956; 1958 – переклад японською мовою), «Мінералогія вивержених комплексів Західної Волині» (співавтори – Є. К. Лазаренко, О. І. Матковський, О. М. Винар, В. П. Шашкіна, Г. М. Гнатів, 1960), «Мінералогія и генезис камерных пегматитов Волини» (Є. К. Лазаренко, В. І. Павлишин, В. Т. Латыш, Ю. Г. Сорокин, 1973) як співавтор розділу «Мінералогическая характеристика», «Мінералогія и петрография Чивчинских гор (Украинские Карпаты)» (1971), «Геология и полезные ископаемые Украинских Карпат» (М. П. Габинет, Я. О. Кульчицкий, О. І. Матковский, А. А. Ясинская) у двох частинах (Ч. 1–1976; Ч. 2–1977), «Типоморфизм минералов полиметаллических и ртутных месторождений Закарпатья» (Б. В. Зацixa, В. Н. Квасница, С. А. Галій, О. І. Матковский, 1984), «Геохимия элементов главных подгрупп периодической системы Д. И. Менделеева» (П. М. Билонижка, О. І. Матковский, 1984); «Околорудные метасоматиты Закарпатья» (І. П. Щербань, Л. В. Копылова, Б. Г. Ремешило и др., 1989), «Природные кристаллы Украины» (В. Н. Квасница, В. І. Павлишин, О. І. Матковский, 1990), «Мінералы Украины. Краткий справочник» (1990), п'ятитомне видання «Мінералы Украинских Карпат» («Мінерали Українських Карпат») («Простые вещества, теллуриды и сульфиды» (1990); «Оксиды, гидроксиды, хлориды, йодиды, фториды» (1995); «Бораты, арсенаты, фосфаты, молибдаты, сульфаты, карбонаты, органічні мінерали і мінералоїди» (2003), «Силікати» (2011), «Процеси мінералоутворення» (2014)), «Прикладна мінералогія» (О. І. Матковский, Б. І. Пирогов, 2002); «Генезис мінералів» (В. Павлишин, О. Матковский, С. Довгий, 2003, 2007); «Словник-довідник ювелірного і колекційного каміння» (Р. Вовченко, О. Матковский, І. Бакуменко, Л. Бохорська, О. Полубічко, 2006), «Основи мінералогії України» (О. Матковский, В. Павлишин, Є. Сливко, 2009), «Євген Лазаренко – видатна постать ХХ століття» (О. Матковский, П. Білоніжка, В. Павлишин, 2012); «Здобутки мінералогії в Україні. До 100-річчя Геологічної служби України та Національної академії наук України» (В. Павлишин, О. Матковский, С. Довгий, 2018). Вчений є автором розділу «Mineralogical Regions of the Ukrainian Carpathians» у науково-довідковій книзі «Minerals of the Carpathians» (видавництво «GRANIT» у Чехії, 2002 р.).

Високо оцінено й наукові здобутки професора Ореста Матковського. Це виразилося у присудженні Державної премії УРСР в галузі науки і техніки, об-

ранні академіком АН Вищої школи України, почесним членом Всесоюзного і Українського мінералогічних товариств, дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка, відзначенні державними і міжвідомчими нагородами, почесними грамотами, дипломами і подяками. За участі і безпосереднього керівництва професора Ореста Матковського проведено чимало наукових нарад різного рівня з питань геологічної науки і освіти та актуальних проблем мінералогії. Він разом з учнями і колегами гідно представляв українську мінералогічну науку на міжнародних, всесоюзних і загальнодержавних форумах. З його ініціативи започатковано 1997 р. періодичні наукові читання імені академіка Євгена Лазаренка. Матеріали майже усіх наукових форумів опубліковані за його редакцією, окремими виданнями або на сторінках «Мінералогічного збірника». Неоцінний його внесок в розвиток Львівської мінералогічної школи академіка Лазаренка, визнаної як в Україні, так і у світі.

Багато років співпраці Ореста Ілляровича пов'язували з мінералогами Одеси, в першу чергу з Одеського Національного університету імені І.І. Мечникова. Він був постійним членом оргкомітету всіх нарад, які проводили в Одеському відділенні Українського мінералогічного товариства, виступав із змістовними доповідями з проблем генетичної та регіональної мінералогії, мінералогічної кристалографії та питань вивчення акцесорних мінералів.

Одеські ж мінералоги завжди брали участь у нарадах, що проводились геологічним факультетом Львівського Національного університету імені Івана Франка. На Вченій Раді факультету захистили свої дисертації з мінералогії співробітники Одеського університету О.В. Чепіжко, О.В. Драгомирецький та С.В. Кадурін. Для багатьох з нас Орест Іллярович був не тільки учителем, а й близьким другом, з яким пов'язаний значний відрізок життя. Орест Іллярович був надійним і вірним другом. Його відданість і делікатність у дружбі були невід'ємними рисами. А вміння приходити на допомогу в найважчі хвилини неодноразово виручали колег, повертаючи їм віру в майбутнє.

У житті – відомий учений, талановитий педагог, сповнений життєвого оптимізму, доброзичливості й чуйності, непересічна особистість, й таким назавжди Орест Іллярович Матковський залишиться у душах і серцях друзів і колег, усіх, хто знав його, спілкувався і працював із ним, поважав і любив.

*Володимир Кадурін, Валентина Янко, Ігор Наумко,
Сергій Кадурін, Ганна Кравчук, Олена Дікол*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Белонизжха П. М., Матковский О. И. Геохимия элементов главных подгрупп I–III группы Периодической системы Д. И. Менделеева. – Львов, ЛГУ, 1984.
- Вовченко Р., Матковский О., Бакуменко Л., Бохорська Л., Полубічко О. Словник-довідник ювелірного і колекційного каміння. – Львів: Вид. центр Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2006. – 165 с.
- Габинет М. П., Кульчицкий Я. О., Матковский О. И. Геология и полезные ископаемые Украинских Карпат. – Львов, 1976 г. – 200с. УДК: 551.7.550.4
- Зацixa Б. В., Квасница В. Н., Галий С. А., Матковский О. И. Типоморфизм минералов полиметаллических и ртутных месторождений Закарпатья. – Київ: Наук. Думка, 1984. – 167с.
- Квасница В. Н., Павлишин В. И., Матковский О. И. Природные кристаллы Украины. – Львов: Изд-во при Львов. ун-те, 1990. – 144 с.
- Лазаренко Є. К., Матковский О. И., Винар О. М. та ін. Мінералогія вивержених комплексів Західної Волині. – Львів, 1960. – 511с.
- Матковский О. И. Минералогия и петрография Чивчинских гор (Украинские Карпаты). Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1971. – 227 с.
- Матковский О. И. Акцессорные минералы гранитоидов осницкого комплекса Волини. – Львів, 1956. – 52с. (1956; 1958 – переклад японською мовою).
- Матковский О. И. Основы минералогії України: підручник / О. Матковский, В. Павлишин, Є. Сливко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 856 с.
- Минералы Украинских Карпат. Оксиды, гидроксиды, хлориды, бромиды, йодиды, фториды (отв.ред. В. М. Квасница, О. И. Матковский, А. А. Кульчещкая). – Киев: Наукова думка, 1995.
- Мінерали Українських Карпат. Борати, арсенати, фосфати, молібдати, сульфати, карбонати, органічні мінерали і мінералоїди (голов.ред. О. І. Матковський). – Львів: ЛНУ, 2003.
- Павлишин В. І., Матковский О. І., Довгий С. О. Генезис мінералів: підручник. К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003, 2007. – 672 с.
- Щербань И. П., Копылова Л. В., Матковский О. И., Ремешило Б. Г., Степанов В. Б. Околорудные метасоматиты. – Киев: Наук. думка, 1988. – 201 с.

REFERENCES

- Belonizhka P. M., Matkovskii O. I. (1984) Geokhimiya elementov glavnykh podgrupp I–III gruppy Periodicheskoi sistemy D. I. Mendeleeva. (Geochemistry of the elements of the main subgroups of groups I–III of the Periodic system of D. I. Mendeleev). – Lviv: LSU (Lviv State University) [in Russian].
- Vovchenko R., Matkovskiy O., Bakumenko L., Bokhorska L., Polubichko O. (2006) Slovnyk-dovidnyk yuvelirnoho i kolektsiynoho kaminnia. (Dictionary-handbook of jewelry and collectible stones). – Lviv: Ed. center of LSU. – 165 p [in Ukrainian].
- Gabinet M. P., Kulchitskii Ya. O., Matkovskii O. I. (1976) Geologiya i poleznye iskopaemye Ukrainskikh Karpat. (Geology and minerals of the Ukrainian Carpathians). – Lviv, 1976–200 p. UDC: 551.7.550.4 [in Russian].
- Zatsikha B. V., Kvasnitsa V. N., Galii S. A., Matkovskii O. I. (1984) Tipomorfizm mineralov polimetallicheskikh i rtutnykh mestorozhdenii Zakarpattia (Typomorphism of minerals from polymetallic and mercury deposits in Transcarpathia). – Kiev: Nauk. Dumka. – 167 p [in Russian].
- Kvasnitsa V. N., Pavlishin V. I., Matkovskii O. I. (1990) Prirodnye kristally Ukrainy (Natural crystals of Ukraine). – Lvov: LSU. – 144 p [in Russian].
- Lazarenko Ye. K., Matkovskiy O. I., Vynar O. M. ta in. (1960) Mineralohiia vyverzhennykh kompleksiv Zakhidnoi Volyni (Mineralogy of the eruptive complexes of Western Volyn). – Lviv, 1960. – 511 p [in Ukrainian].
- Matkovskii O. I. (1971) Mineralogiya i petrografiya Chivchinskikh gor (Ukrainskie Karpaty) (Mineralogy and petrography of the Chivchinsky mountains (Ukrainian Carpathians)). – Lvov: LSU. – 227 p [in Russian].
- Matkovskiy O., Pavlyshyn V., Sliyko Ye. (2009) Osnovy mineralohii Ukrainy (Fundamentals of mineralogy of Ukraine), textbook. – Lviv: LSU. – 856 p [in Ukrainian].
- Matkovskii O. I. (1956) Aktsessornye mineraly granitoidov osnitskogo kompleksa Volini (Accessory minerals of granitoids of the Osnica Volini Complex). – Lviv. – 52 p. (1958 – translated into Japanese) [in Russian].
- Mineraly Ukrainskikh Karpat. Oksidy, gidroksidy, khloridy, bromidy, iodydy, florydy (1995) (otv.red. V. M. Kvasnitsa, O. I. Matkovskii, A. A. Kulchetskaya) (Minerals of the Ukrainian Carpathians. Oxides, hydroxides, chlorides, bromides, iodides, fluorides) (editor-in-chief V. M. Kvasnitsa, O. I. Matkovsky, A. A. Kulchetskaya). – Kyiv: Naukova Dumka [in Russian].
- Mineraly Ukrainykh Karpat. Boraty, arsenaty, fosfaty, molibdaty, sulfaty, karbonaty, orhanichni mineraly i mineraloidy (2003) (red. O. I. Matkovskiy) (Minerals of the Ukrainian Carpathians. Borates, arsenates, phosphates, molybdates, sulfates, carbonates, organic minerals and mineraloids) (chief editor O. I. Matkovskiy). – Lviv: LSU [in Ukrainian].

Shcherban I.P., Kopylova L.V., Matkovskii O.I., Remeshilo B.G., Stepanov V.B. (1988) Okolorudnye metasomatity (Ore metasomatites). – Kyiv: Nauk. Dumka.– 201 p [in Russian].

Pavlyshyn V.I., Matkovskiy O.I., Dovhyi S.O. (2003, 2007) Henezys mineraliv (The genesis of minerals), textbook. K.: VOC "Kyiv University".– 672 p [in Ukrainian].

**V.M. Kadurin¹,
V.V. Yanko¹,
I.M. Naumko²,
A.O. Kravchuk¹,
S.V. Kadurin¹,
O.S. Dikol¹**

¹Odesa I. I. Mechnikov National University,
Shampansky Lane 2, Odesa, Ukraine, 65058,
geology.onu@gmail.com

²Institute of Geology and Geochemistry of
Combustible Minerals of the National Academy of Sciences of Ukraine,
str. Naukova 3-a, Lviv, 79060, Ukraine,
igggk@mail.lviv.ua, naumko@ukr.net

IN MEMORY OF OREST ILLYAROVICH MATKOVSKY (17.11.1929–23.03.2023)

Abstract

This article is dedicated to highlighting the life and scientific heritage of the outstanding Ukrainian scientist Orest Ilyarovich Matkovskiy, doctor of geological and mineralogical sciences, professor, long-term head of the department of mineralogy and dean of the geological faculty of Ivan Franko Lviv National University, honored professor of Ivan Franko LNU, laureate of the State Prize of Ukraine in the field of science and technology, academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, vice-president of the Ukrainian Mineralogical Society and part-time head of the Lviv branch, active member and chairman of the geological commission of the Shevchenko Scientific Society.

Professor Matkovsky made a great contribution to the development of the scientific field of mineralogy in Ukraine. He is one of the discoverers of more than ten minerals previously unknown in Ukraine and scientific developments that contributed to the discovery of two gold deposits in the Ukrainian Carpathians.

His range of interests was extremely wide. This is reflected in his scientific works, of which there are more than 570 (16 monographs, 3 textbooks, 2 teaching aids, 4 lecture courses, 2 dictionaries, 3 reference and informational and 2 literary and journalistic publications, hundreds of articles on mineralogy and related sciences, many of which published abroad, a number of reviews, essays on the history of science), and in 16 scientific and scientific-production reports.

For many years, Orest Ilyarovich was associated with Odesa mineralogists, primarily from Odesa National University named after I. I. Mechnikova. Therefore, for many of us, Orest Ilyarovich was not only a teacher, but also a close friend, with whom a significant part of life is connected. He will forever remain in the hearts of his colleagues, friends, students and everyone he knew.

Keywords: bibliography, mineralogy of Ukraine, gold deposits, Ukrainian Carpathians.